

ӘОЖ 388 4791

Д.С. Асан

Ахмет Ясауи атындағы ХҚТУ,
Қазақстан Республикасы, Түркістан қ.
E-mail: d_asan@mail.ru

Түркістан қаласындағы туристік қызметті дамыту мүмкіндіктері

Қазақстан Республикасында діни туризмді дамыту басты мәселе болып табылады. Бұл мақалада туризмнің мәні мен экономикалық функциялары қарастырылады. Сонымен қатар Қазақстан өңірлеріндегі туристік фирмалармен орындалған жұмыстар мен қызмет көрсетулер көлеміне талдаулар жасалынады. Қазақстанда туризм саласындағы кәсіпкерліктің кеш дамуына байланысты оны дамытудың мүмкіндіктері ұсынылады. Діни туризмді дамытудағы мәселелер қозғалады. Түркістан қаласында туристік қызметті дамытудың мүмкіндіктері өте көп. Осыған сәйкес Түркістанның туристік мүмкіншіліктері бойынша құрамдық сараптама талдаулар жасалынады. Соның нәтижесінде Түркістан қаласында туристік қызметті дамытудың механизмдері ұсынылады. Бұл ұсыныстардың барлығы қазіргі туризм экономикасын дамытуға қажетті болып табылады. Өйткені туризмге салынған инвестиция аймақтық экономикаға және мемлекеттік экономикаға да оң әсерін тигізеді. Сондықтан Түркістан аймағында инвестициялық тартымдылықты басқару мәселесі экономиканың тұрақты дамуын шешуге пайдасын тигізетіндігі мақалада айтылады.

Түйін сөздер: туризм, келу туризмі, көшбасшы аймақтар, орналастыру, тасымалдау, туристік өнім.

Д.С. Асан

Возможности развития туристической деятельности в городе туркестан

Развитие в Республике Казахстан религиозного туризма является одной из главных проблем на сегодняшний день. В данной статье рассматриваются сущность туризма и его экономические функции, анализируется деятельность казахстанских туристических фирм по объему предоставленных услуг и количеству обслуженных посетителей в разрезе областей. На данный момент наблюдается отставание развития предпринимательства в сфере туризма в Казахстане, в связи с чем предлагаются меры по его дальнейшему развитию. Затрагиваются проблемы развития религиозного туризма. Основываясь на широких возможностях развития туристической деятельности в г. Туркестан, приводится структурно-экспертный анализ туристического потенциала города. Вследствие чего предлагаются механизмы развития туристической деятельности в городе Туркестан, являющиеся важными для развития современной экономики туризма. Инвестиции, вложенные в туристскую отрасль, оказывают положительное влияние как на региональную, так и на государственную экономику. Поэтому статья раскрывает эффективность решения проблемы устойчивого развития экономики путем регулирования вопросов инвестиционной привлекательности Туркестанского региона.

Ключевые слова: туризм, въездной туризм, регионы-лидеры, размещение, перевозка, туристский продукт.

D.S. Assan

Possibilities for development of tourism in the city of Turkestan

In Republic Kazakhstan to develop religious tourism is main question. In it the article importance of tourism I examines economic functions. And also to the volume pointing works and activity, that was executed tourist by firms on sides of clothing Kazakhstan, to discuss done. In Kazakhstan enterprise in industry of tourism possibilities дамуна associate development of evening him given. Move religious tourism questions

on to develop. Possibilities development tourist activity in city of Turkestan very much. Осыған discusses according to tourist to the chances Turkestan in accordance composition examination done. Mechanisms development tourist activity in city of Turkestan in result of that given. It presence of suggestions is need to develop nowadays economy of tourism. To tourism Because investment, that was inlaid, territorial economy and and state to the economy the impression your of оң touches. Therefore question investment attractiveness management on edge of Turkestan economy.

Keywords: tourism, inbound tourism, regions-leaders, accommodation, transportation, tourism product

Қазіргі уақытта Қазақстан үшін экономиканы әртараптандыру және шикізаттық емес секторды дамыту негізгі бағыттардың қатарына еніп отыр. Әлемдік тәжірибеге көз салсақ, көмірсутегінің қаржысына ғана сүйенумен алысқа бара алмаймыз мәлім. Бұл ретте туризмнің алар орны ерекше.

Туризм – демалу мақсатында, іскерлік және өзге мақсаттарда қатарынан бір жылдан аспайтын кезең ішінде саяхаттайтын және әдеттегі

ортасынан тыс жерде орналасқан орындарда болуды жүзеге асыратын адамдар қызметі. Туризм халық шаруашылығында дербес сала екені айқын және бұл экономикалық құбылыс болып есептелінеді [1].

Туризм – экономиканың қарқынды дамыған және көп табыс беретін салаларының бірі. Ол жиі аймақтық даму «катализаторы» рөлін атқарады [2].

1-кесте –Туристік фирмалармен орындалған жұмыстар мен қызмет көрсетулер көлемі, мың теңге

ҚР өңірлері	2010	2011	2012	2008-2011 жж. салыстыру, %
Қазақстан Республикасы	14 730 718,2	15 142 092,8	17 674 698,1	120
Ақмола	39 512,1	116 813,4	120 278,4	300
Ақтөбе	63 652,0	86 481,1	47 265,4	74,2
Алматы	148 363,5	204 429,6	184 877,8	125
Атырау	34 914,5	42 597,8	32 011,0	92
Шығыс Қазақстан	5 054,6	13 400,0	5 876,0	116
Жамбыл	5 869,0	12 868,2	21 114,0	36
Батыс Қазақстан	244 754,0	512 744,9	1 118 946,2	457,1
Қарағанды	158 097,3	50 990,1	111 413,4	70,5
Қостанай	70 677,8	102 162,0	68 211,8	96,5
Қызылорда	303 294,0	104 032,0	258 998,0	85,4
Маңғыстау	35 365,4	94 840,1	120 574,2	340,9
Павлодар	117 401,2	187 175,9	222 016,0	189,1
Солтүстік Қазақстан	49 059,4	59 548,1	82 117,5	167,3
Оңтүстік Қазақстан	105 150,4	203 130,3	208 000,1	197,8
Астана қаласы	905 656,5	567 457,5	601 218,8	66,4
Алматы қаласы	12 443 896,5	12 783 421,8	14 471 779,5	116,3

Ескерту: /www.kaz.stat.kz мәліметтері бойынша автор есептеген

Бұл кесте бойынша Қазақстан Республикасы 2012 жылды 2010 жылмен салыстырсақ, Туристік фирмалармен орындалған жұмыстар мен қызмет көрсетулер көлемі 120 пайызға артқан. Қазақстан Республикасының өңірлері

бойынша Оңтүстік Қазақстан облысы төртінші орында болып отыр. Мұның өзін алғашқы орынға көтеруге мүмкіндігіміз бар. Оның бір мүмкіндігі Түркістан қаласына келетін туристердің санының жоғарылығы.

2-кесте – Түркістанның туристік мүмкіншіліктері бойынша құрамдық SWOT – сараптама

<p style="text-align: center;">Басым жақтары</p> <p>Түркістанның туристік аймағында 96 тарихи-археологиялық, архитектуралық ескерткіштер сақталған. Олардың 23-і әлемдік маңызы бар ескерткіштер болып саналады. Мұндағы тарихи-археологиялық ескерткіштердің туристік маңыздылығы Грекияның, Италияның, Үндістанның, Қытай мен Мысырдың және Иерусалимнің туристік кешендерінен кем емес. Қазақстан Республикасының әлемдік экономикаға енуінің артуына қарай Түркістанның тарихи және табиғи құндылықтарына туристік қызығушылықтар артауда.</p>	<p style="text-align: center;">Әлсіз жақтары</p> <p>Түркістан аймағындағы тарихи-мәдени ескерткіштердің басым бөлігі реставрация, реконструкция және регенерация сияқты шұғыл жөндеуді қажет етеді. Қаланың инженерлік-коммуникациялық инфрақұрылымы әлемдік стандарттарға сай емес. Өнеркәсіп пен ауыл шаруашылығы қала тұрғындарының азық-түлік пен өнеркәсіп өнімдеріне деген сұраныстарын қанағаттандыра алмайды. Нашар дамыған туризм индустриясы қажетті сервисті көрсете алмайды. Адам ресурстарының сапасы әлемдік туристік орталықтардағы адам ресурстарының даму деңгейіне жетпеген.</p>
<p style="text-align: center;">Мүмкіншіліктер</p> <p>Тарихи-мәдени ескерткіштерді туризмнің индустриялық жүйесіне қосу, сонымен қатар қажетті туристік инфрақұрылыммен сервисті қалыптастыру қазіргі саны 600 мың адамға жететін туристерді жақын он жылдың ішінде 3 млн адамға дейін жеткізеді.</p> <p>Түркістан қаласының төңірегіндегі жер мен табиғи ресурстардың болуы туризмнің даму келешегіне жағдай туғызады. Туризмді дамытуға мүмкіндік туғызатын негізгі жағдайлар:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Қала аймағындағы жер ресурстары қала аумағының өсуіне қолайлы; • Демалыс аймақтарын ұйымдастыруға қолайлы жер телімдері (Сырдария, Қарашық өзендерінің аңғарлары мен Арыс-Түркістан каналдарының және Қошқұрған, Шаға су қоймаларының болуы) бар; • А. Ясауи атындағы ХҚТУ-дың «Туризм» мамандығын бітірген түлектерді жұмысқа тарту. 	<p style="text-align: center;">Қауіптіліктер</p> <p>Түркістанның дамуына қаланың сыртқы көрінісінің және архитектуралық сипатының тартымсыздығы, ауыз судың тапшылығы, жолдар мен канализациялық жүйелердің қолайсыздығы, туризмді қамтамасыз етудегі сервис нысандарының жеткіліксіз болуы кедергі келтіреді.</p> <p>Қазіргі қауіп туғызатын негізгі жағдайлар:</p> <ul style="list-style-type: none"> • тарихи-мәдени ескерткіштердің бузылуы; • қажетті инженерлік-коммуникациялық және сервистік нысандардың болмауы; • туризмді қанағаттандыра алмайтын экономикалық құрылымның сақталуы; • жергілікті тұрғындардың әлемдік туристік орталықтардағы адам ресурстарының даму деңгейіне сәйкес емес өмір сүру сапасы.

Туризмнің дамуы, бірінші кезекте, саяхаттауға ыңғайлы жерлердің пайда болуына қатысты. Себебі әлемдегі дәстүрлі саяхат орындары бүгінде өзінің маңыздылығын жоя бастаған. Осы тұрғыдан алғанда, Қазақстанда туризмге мол мүмкіндік бар және соның нәтижесінде әлемдік туризм нарығының биігіне көтерілуі мүмкін. Сол мүмкіндіктің бірі Түркістан аймағындағы тарихи байлықтар мен мәдени және рухани құндылықтарды сақтаудың қазіргі жағдайы – кесенелер мен ежелгі мешіттерді және қалашықтарды жөндеу, қалпына келтіру жұмыстарын жүргізе отырып, солардың негізінде тарихи, мәдени музей-қорықтарды қалыптастырумен сипатталады.

Туризм саласының төмендегідей экономикалық функцияларын атап өтуге болады:

– туризм саласы экономиканың басқа салаларына қарағанда салынған капиталдарды тез арада өндіріп алуға мүмкіндік береді;

– экономиканың өзге түрлерінен гөрі өнімділік деңгейі жоғары болып келеді;

– туризмге салынған инвестиция аймақтық экономикаға және мемлекеттік экономикаға да оң әсерін тигізеді;

– туризм саласы еңбек күшіне негізделгендіктен, жұмыссыздық мәселесін шешуде өте маңызды;

– туризм аймақтық және мемлекеттік инфрақұрылымды дамытады;

– халықаралық туризмнің дамуы дамыған елдерден дамушы елдерге қарай ақша ағынын тудырады;

– табиғи ресурстар туризм саласының негізгі қайнар көзі болғандықтан, туризмді дамыту үшін табиғи ресурстарды қорғау және дамытуда көп жұмыстар атқарылуда. Яғни туризмді дамыған елдің табиғаты да жақсарады;

– туризмнің әсерінен елдің әлеуметтік және мәдени байлықтарына назар аудартады және дамытады.

Қазақстанда туризмді шынайы бағалау экономика үшін салыстырмалы түрде кештеу келді. Туризмнің тез және тұрақты өсуін, оның қоршаған ортаға, экономиканың барлық саласына және қоғамның әл-ауқатына күшті ықпалын назарға ала отырып, Үкімет Қазақстанның ұзақ мерзімді даму бағдарламасында туризмді басым сала деп анықтады.

Қазақстанның ұлттық тарихы үшін маңызы өте жоғары көптеген архитектуралық, археологиялық және тарихи нысандар қалпына келтіру жұмыстарын өте қажетсініп отыр.

Архитектуралық бағытта қаланың алып жатқан аумағын үш аймаққа бөлуге болады:

- Қожа Ахмет Ясауи атындағы мұражайлық кешен төңірегіндегі тарихи-мәдени ескерткіштер;
- әкімшілік, орталық алаң, мейманханалар мен мейрамханалар орналасқан әкімшілік орталық;
- Қ.А. Ясауи атындағы ХҚТУ-дың негізгі оқу, ғылыми орталықтары мен қосалқы оқу кешендері және мәдени орталықтары орналасқан ғылыми-ағартушылық аймақ.

Қаланың құрылыстық-сәулеттік мүмкіншіліктеріне келсек, қаланың орналасуы ендік бағытта созылып орналасқан. Оған себеп – облыс орталығымен және аймақтағы басқа да елді мекендермен жалғастыратын жол магистралдары мен Арыс-Түркістан су арнасының өтуі. Мұның өзі туризм саласына оң септігін тигізеді.

Қазақстанның туризм саласын дамытудағы өз мүмкіндігін толық пайдаға асыра алмай отырғандығын кейбір сарапшылар сенімді түрде айтып жүр. Туризмнің дамуы, бірінші кезекте, саяхаттауға ыңғайлы жерлердің пайда болуына қатысты. Себебі әлемдегі дәстүрлі саяхат орындары бүгінде өзінің маңыздылығын жоя бастаған. Осы тұрғыдан алғанда, Қазақстанда туризмге мол мүмкіндік бар және соның нәтижесінде әлемдік туризм нарығының биігіне көтерілуі мүмкін. Сол мүмкіндіктің бірі ретінде Түркістан қаласындағы Қожа Ахмет Ясауи кесенесін айтуға болады. Себебі бұл кесенеге

2011 жылы 600 мыңдай турист пен зиярат етуші келсе, оның ішінде 30 мыңдай алыс-жақын шетелдерден және көршілес мемлекеттерден келетін туристер саны құрайды екен. Бірақ бұл 30 мыңдай шетелден келген туристерді бір тәулікке толығымен қонақ үйлерге орналастыру мен оларға қызмет көрсету түрлерінің сапасын дамытуға әлі мүмкіндік болмай отыр. Сондықтан бұл өңірдегі туристік қызметке инвестиция тарту қажеттігін тездету керек. Жылына келіп жатқан туристерге сапалы қызмет көрсететін мүмкіндік жасасақ, бұл қаланың экономикасына түсетін қаражат көлемі көбейе түсер еді. Қазіргі уақытта Қазақстан үшін экономиканы әртараптандыру және шикізаттық емес секторды дамыту негізгі бағыттардың қатарына еніп отыр.

Туризмнің дамуы, бірінші кезекте, саяхаттауға ыңғайлы жерлердің пайда болуына қатысты. Себебі әлемдегі дәстүрлі саяхат орындары бүгінде өзінің маңыздылығын жоя бастаған. Осы тұрғыдан алғанда, Қазақстанда туризмге мол мүмкіндік бар және соның нәтижесінде әлемдік туризм нарығының биігіне көтерілуі мүмкін. Сол мүмкіндіктің бірі Түркістан аймағындағы тарихи байлықтар мен мәдени және рухани құндылықтарды сақтаудың қазіргі жағдайы кесенелер мен ежелгі мешіттерді және қалашықтарды жөндеу, қалпына келтіру жұмыстарын жүргізе отырып, солардың негізінде тарихи, мәдени музей-қорықтарды қалыптастырумен сипатталады.

Бүгінгі күні туристік индустрияны дамытуға ішкі және шетелдік инвестицияны тарту үшін елімізде барлық жағдай бар. Сондықтан аймақтағы инвестициялық тартымдылықты басқару мәселесі экономиканың тұрақты дамуы мәселесін шешуде өзекті болып табылады.

Түркістан қаласында туристік қызметті дамытуда мынадай іс-шараларды жүзеге асыру қажет:

1. Түркістан қаласының ең маңызды мәселесі, яғни қаланың туристік мүмкіншілігін Қазақстан және алыс шетелдерге таныстыру қажет.

2. Түркістан қаласы және айналасындағы қандай туристік ресурстардың (тарихи, мәдени және рухани байлық – объектілер) бар екенін жоғары деңгейде зерттеп тіркеу.

3. Келген туристтердің ерекшеліктерін (жас, келу мақсаты, не күтеді, неге көңілі толады, толмайды, т.с.с) жақсы зерттеу керек. Оған қарап стратегия жасап, жұмыстар жасау қажет.

4. Туристерді ең кемінде 2 түн 3 күн Түркістанда ұстау үшін турпакеттер ұсыну керек.

Мысалы:

1-күн: Яссауи кесенесі, Арыстан баб және оған жақын бір киелі жерге зиярат ұйымдастыру.

2-күн: 1 маршрут бойынша түске дейін 1, түстен кейін 2 киелі жерге зиярат ұйымдастыру.

3-күн: таңертең шығарып салу.

Тек қана кесенені жарнамалап көп турист тарту шектеулі болады. 50 км қашықтықта басқа киелі жерлермен ұштастырып турпакеттер жасаған жөн. Бұл үшін Түркістан айналасындағы маңызды киелі жерлерді көрсететін карта жасау керек.

5. Туризм туралы республикалық және облыстық семинарларға қатысып, Түркістан туралы таныту жұмыстарын жасау.

6. Түркістан туралы басылым халықаралық және республикалық газет, ғаламторлар беттеріне мақалалар жазу қажет.

7. Республика деңгейінде халықпен байланыс іс-қимылдарын жасап Түркістанның жақсы имиджін қалыптастыру.

8. Республика деңгейінде хабар тарататын радио және теледидар каналдарында Түркістан туризмі туралы бағдарламалар жасап жариялау.

9. Теледидардағы сериалдар, киноларды Түркістанда түсірілуіне түрткі болу. (Тарихи тақырыпта түсірілетін бағдарлама немесе кинофильмдер Түркістанда түсірілуіне жағдай жасау).

10. Шетелдік саяхат туралы ғылыми жұмыстар жазған ғалымдардың Түркістан жайлы жазуын қамтамасыз ету.

11. Маңызды туристік көрмелерге қатысып, Түркістан аймағын насихаттау.

12. Түркістан және киелі жерлерді, құндылықтарды көрсететін жоғары сападағы, бірнеше тілде брошура дайындау.

13. Түркістанға, Шымкентке жүретін автобус және пойыздарға жолаушыларға Түркістандағы туристік мүмкіндікті көрсететін видеороликтер көрсетіп, брошуралар тарату қажет.

14. Мемлекеттік және облыстық телеарналарда арнайы дайындалған жарнамалар жариялату. Осы жарнамаларда танымал тұлғаларды сөйлету.

15. Түркістандағы көп турист алып келген турфирмаларға естелік сыйлықтар беру. Олардың басшыларын Түркістанға қонаққа шақыру.

16. Туристік және қонақ үйлік қызмет көрсетулердің сапасын, техникалық реттеу жүйесінің белгіленген талаптарына сәйкес арттыру. Қонақ үй бағасын жеңілдету керек.

22. Шетелден және Қазақстаннан туристерді тартумен айналысатын мекеменің сайты болу керек.

23. ҚР әулиелі жерлерге мінәжәт етіп келушілердің және тарихи, діни экскурсиялық орталықтарға сырттан келушілер туризмі мен ішкі діни экскурсиялық туризмді дамыту.

Аталған міндеттерге байланысты туризм саласының қызметтік бәсекелестіктерін арттыратын экономикалық тетіктерді дайындау қажеттігі туындайды. Ол тетіктер бағалардың өзгеруіне қарамастан туристік клиенттердің талаптарына толық жауап бере алатындай біраз мәселелерді шешуге мүмкіндік береді.

Әдебиеттер

1 Морозов М.А. Реклама в социально-культурном сервисе и туризме: учеб. пособие /– М.: Академия, 2007. – 133 с.

2 Асан Д.С., Абишева А.О. Туризм менеджменті: оқу құралы /– Түркістан: "Тұран" баспасы, 2009. – 197б.

References

1 Morozova N.C., Morozova N.A. Reklama v sosialno-kulturnom service i turizme: ushev. Posovia/ – М.: Academia, 2007. – 133s.

2 Asan D.S., Abisheva A.O. Turizm menedjmenti: oku kurali / – Turkistan: "Turan" baspasi. 2009. – 197b.